

POSTANOWIENIE

Dnia 24 lutego 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Ewa Stefańska (przewodniczący)

SSN Jacek Grela (sprawozdawca)

SSN Beata Janiszewska

w sprawie z powództwa A. O.
przeciwko A. O., M. Ś. i R. Ś.
przy udziale Prokuratora Prokuratury Okręgowej w S.
o ustalenie nieważności ugody sądowej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 24 lutego 2022 r.,
zażalenia pozwanych M. Ś. i R. Ś.
na wyrok Sądu Okręgowego w S.
z dnia 16 września 2021 r., sygn. akt V Ca (...),

**oddala zażalenie, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 29 grudnia 2020 r. Sąd Rejonowy w S., w sprawie z powództwa A. O. przeciwko M. Ś., R. Ś. i A. O. o ustalenie nieważności ugody sądowej, oddalił powództwo.

Wyrokiem z 16 września 2021 r. Sąd Okręgowy w S. uchylił wyrok Sądu Rejonowego i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach procesu za drugą instancję.

Sąd *ad quem* ustalił, że w sprawie III RNs (...) toczyło się postępowanie z wniosku M. i R. Ś. o uregulowanie ich kontaktów z dorosłą i nieubezważnowolnioną, lecz niepełnosprawną na skutek wypadku komunikacyjnego, córką A. O. W sprawie tej, 6 grudnia 2016 r., strony zawarły ugodę.

Sąd Okręgowy uznał, że doszło do nierozpoznania istoty sprawy. Uzasadnienie zaskarżonego wyroku oprócz ustalenia, że przed Sądem Rejonowym w S. w sprawie o sygn. akt III RNs (...) toczyło się postępowanie o uregulowanie kontaktów, nie zawiera innych ustaleń faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy. Powyższe wynika z nietrafnego stanowiska Sądu pierwszej instancji, że w drodze powództwa wniesionego na podstawie art. 189 k.p.c., nie można ustalić nieważności ugody sądowej.

Sąd drugiej instancji wskazał, że uchylenie się od skutków materialnoprawnych ugody sądowej po prawomocnym zakończeniu procesu następuje na drodze powództwa o ustalenie nieważności ugody (art. 189 k.p.c.). W procesie takim strona może wskazywać na wady oświadczenia woli, bądź wykazywać - z powołaniem się na przepisy prawa materialnego - że ugoda jako czynności prawna jest nieważna z przyczyn wskazanych w art. 58 k.c. Zawarcie ugody sądowej jest aktem prawnym, w którym zazębiają się dwa składniki: po pierwsze - materialnoprawny, bowiem składane przez strony zgodne oświadczenia są czynnościami materialnoprawnymi, zmierzającymi do wywołania skutków w dziedzinie prawa materialnego, po drugie - procesowy, bowiem składane przez strony oświadczenia są jednocześnie oświadczeniami procesowymi zmierzającymi do zakończenia postępowania przez jego umorzenie. Przedmiotem ustalenia w drodze powództwa przewidzianego w art. 189 k.p.c. mogą być zatem prawa i stosunki prawne, dla ustalenia których właściwa jest droga procesu cywilnego (np. ustalenie nieważności umowy czy ugody sądowej).

Sąd Okręgowy wskazał, że Sąd pierwszej instancji nie badał przesłanek powództwa. Samodzielną przesłanką powództwa o ustalenie o charakterze materialnoprawnym jest interes prawny powoda, który badany jest na etapie merytorycznego rozpoznania sprawy. Sąd pierwszej instancji nie poczynił żadnych

ustaleń ani rozważań prawnych dotyczących istnienia interesu prawnego powoda w wytoczeniu powództwa, ani też nie odniósł się do jego argumentacji przedstawionej w toku procesu odnośnie do wskazywanych przez niego przyczyn nieważności ugody sądowej z 6 grudnia 2016 r.

Powyższe orzeczenie zaskarżyli zażaleniem M. i R. Ś., zarzucając:

1. naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, tj. art. 394¹ § 1¹ k.p.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie;

2. naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, tj. art. 189 k.p.c. i art 387 § 2¹ k.p.c. przez nakazanie w uzasadnieniu Sądowi Rejonowemu wyjaśnienia, czy zachodzą podstawy do stwierdzenia nieważności ugody, w sytuacji, gdy Sąd pierwszej instancji rozstrzygnął, że pozwany nie ma interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie.

We wnioskach domagali się uchylenia zaskarżonego wyroku w całości i przekazania sprawy do merytorycznego rozpoznania apelacji przez Sąd Okręgowy w S..

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie okazało się nieuzasadnione.

Przypomnienia wymaga, że w orzecznictwie podkreśla się, iż w postępowaniu toczącym się w wyniku zażalenia złożonego na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji Sąd Najwyższy bada tylko, czy wystąpiły wskazane przez ten sąd przesłanki uchylenia zaskarżonego wyroku, którymi są: nieważność postępowania przed sądem pierwszej instancji, nierozpoznanie przez ten sąd istoty sprawy oraz sytuacja, gdy wydanie wyroku przez sąd drugiej instancji wymagałoby przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Przedmiotem oceny Sądu Najwyższego nie mogą być inne kwestie, w szczególności dotyczące oceny zasadności roszczenia ani merytorycznego badania stanowiska prawnego sądu drugiej instancji, jak również badania prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, które nie odnoszą się ściśle do wskazanych podstaw uchylenia wyroku sądu pierwszej

instancji. Omawiane zażalenie nie jest bowiem środkiem prawnym służącym kontroli materialnoprawnej podstawy wyroku ani prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, niezwiązanych z podstawami kasatoryjnymi. Środek ten jest skierowany przeciwko uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, a więc ocenie może być poddany jedynie ewentualny błąd sądu odwoławczego przy kwalifikowaniu określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej podstawie kasatoryjnej (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z 12 grudnia 2013 r., V CZ 75/13, niepubl.; z 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013 r., nr 3, poz. 41; z 16 maja 2013 r., IV CZ 31/13, niepubl.; z 21 czerwca 2013 r., I CZ 48/13, niepubl. i z 18 stycznia 2018 r., V CZ 94/17, niepubl.).

Sąd drugiej instancji uznał, że Sąd *a quo* nie rozpoznał istoty sprawy.

Powszechnie przyjmuje się w judykaturze, że do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy zaniechał on zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, iż istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie lub uniemożliwiająca badanie podniesionego zarzutu (por. wyrok Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2018 r., I CSK 408/17, niepubl.).

W okolicznościach rozpoznawanej sprawy, Sąd *a quo* w wyniku błędnego założenia przyjął, że w drodze powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.), nie można kwestionować ważności ugody sądowej. W rezultacie, Sąd w istocie nie rozważył zasadności wytoczonego powództwa. Bezsporne powinno być, że w takiej sytuacji zachodzi klasyczny przypadek nierozpoznania istoty sprawy. Dokonana ocena przesłanki przedmiotowej, wyłączającej spod zakresu powództwa o ustalenie ugody sądową, pociągnęła bowiem za sobą nie tylko brak zbadania podstaw zastosowania art. 189 k.p.c., ale przede wszystkim zaniechanie poczynienia niezbędnych ustaleń faktycznych, w oparciu o zebrany i właściwie oceniony materiał dowodowy, umożliwiających dokonanie prawidłowej subsumpcji.

Z przedstawionych powodów orzeczono, jak w sentencji, na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 1¹ i § 3 k.p.c.

